

COLECȚIA REGISTRELOR DE STARE CIVILĂ. REGISTRE PAROHIALE

Istrate Valentin

Fond 47

Anii extremi: 1684 - 1950

Unități arhivistice: 822 u.a.

Cantitatea: 25 m. l.

Inventar nr. 52

Studiind registrul de evidență a cercetătorilor care frecventează sala de lectură a Direcției Județene a Arhivelor Naționale constatăm că printre cele mai solicitate documente, sunt cele aparținând Colecției Registrelor de Stare Civilă - Registre Parohiale. Acest fapt nu este întâmplător, ci se explică prin aceea, că ele reprezintă un bogat izvor de informații, privind istoria meleagurilor harghitene, pe multiple planuri: social, politic, religios, cultural, demografic etc.

Colecția s-a constituit în anii 1969-1970, prin preluarea de la fostul Serviciu regional Târgu Mureș al Arhivelor Statului, a registrelor de stare civilă create de parohiile din raza județului Harghita și s-a îmbogățit an de an prin preluări de noi registre de la parohii sau consilii populare, ajungând astăzi la un număr de 822 registre din anii 1684-1950.

Registrele confesionale de stare civilă în sensul lor de astăzi s-au introdus în a doua jumătate a secolului al XVI-lea prin hotărârea Sinodului de la Trident (1563), dar însemnări sporadice au existat și mai înainte. Prin hotărârile acestui Sinod, biserica catolică, care a primit lovituri prin Reformă, pentru a lega strâns pe credincioși de confesiunea lor, a introdus la parohii două feluri de registre: pentru botezați și pentru căsătoriți. Nu după mult timp, în anul 1614, Papa Paul al V-lea prin "Rituale Romanorum", a dat instrucțiuni mai detaliate asupra registrelor de stare civilă, fixându-se formularele liniate și ținerea a cinci feluri de registre sau protocoale: de botez, căsătorii, morți, confirmați și despre numărul credincioșilor.

Religia ortodoxă a românilor transilvăneni n-a fost admisă între religiile legale (romano-catolică, reformată, luterană și unitariană), ci a fost considerată tolerată. Confesiunea lor, a primit recunoașterea de către stat prin art. 27 din legea din 1791, când li s-a acordat dreptul de a ține registre de stare civilă cu caracter oficial: totuși, unii preoți ortodocși au completat registre de stare civilă și înainte de acest an. Anterior, la 1700, o parte din românii ortodocși, sub presiunea Habsburgilor au trecut la religia greco-catolică (Unirea cu Biserica Romei), fiind admiși și ei între religiile "recepte". Pentru cultul mozaic ținerea registrelor s-a reglementat prin art. 29 din legea din 1840.

În Transilvania aceste registre au fost introduse spre sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea de către cultele romano-catolic și reformat. Cel mai vechi registru din cadrul Colecției deținute de Direcția Harghita a Arhivelor Naționale datează din anul 1684 provenind de la parohia romano-catolică din Ciucsângeorgiu, cuprinzând nașcuți (botezați), căsătoriți și decedați din Ciucsângeorgiu, precum și din localitățile Bancu și

Cotormani din anii 1684-1786.

În cadrul Colecției, registrele sunt ordonate alfabetic pe localități, iar din cadrul acestora pe culte.

Pentru că registrele parohiale de stare civilă reprezentau un instrument deosebit, de evidență a populației, de consemnare a sporului natural a acesteia, statul a fost direct interesat, ca ele să-i furnizeze date și informații necesare fiscoi precum și în scopul unei evidențe mai ușoare cu ocazia recrutărilor militare. Din această cauză a exercitat o influență continuă asupra modului de conducere a registrelor dându-se dispoziții legale în privința completării precum și a elementelor care trebuiau consemnate cu ocazia botezurilor (nașterilor), căsătoriilor și a deceselor.

Astfel în "Regulamentul de recrutare" pentru "provinciile ereditare" din 1773 dat de împărăteasa Maria Tereza, capitolul al III-lea este dedicat registrelor parohiale și obligațiile ce revin preoților în completarea acestora.

Preoții erau obligați a întocmi, pe baza registrelor, rapoarte trimestriale asupra creșterii și descreșterii populației, în vederea ținerii la zi a evidențelor de populație, în primul rând a celor cu obligații militare. De asemenea, acest regulament impunea uniformizarea înregistrărilor prin introducerea unor formulare, redactate în limba latină, anexate regulamentului. Prin patenta din 20 februarie 1784, Iosif al II-lea a introdus acest regulament la toate parohiile din Transilvania.

La finele secolului al XVIII-lea, Episcopia greco-catolică de la Blaj, a tipărit registre parohiale de stare civilă pe care le-a difuzat parohiilor subordonate. Erau tipărite în limba română cu caractere chirilice, având pentru botezați specificată data botezului, numele preotului botezător, al pruncului, al părinților, nașilor și domiciliul acestora, pentru căsătoriți data căsătoriei, numele preotului, al mirilor, nașilor și domiciliul tinerilor căsătoriți, iar pentru decedați se specifică data înmormântării, numele preotului, locul unde a fost înmormântat și vârsta decedatului.

Pentru o mai strictă supraveghere a modului în care erau completate registrele parohiale de stare civilă și pentru a avea o evidență clară a fenomenului demografic, prin art. 23 din Legea din 1827, se introduce obligativitatea întocmirii în două exemplare a registrelor, din care un exemplar (extras autenticat) să fie depus la arhiva autorităților administrative locale.

Prin "Decretul guberniei" nr. 4686/1833 s-a dispus ca în registrele de botezați, pe lângă ziua botezului să fie introdusă o nouă rubrică și anume ziua nașterii copilului, astfel că registrele de botezați s-au transformat de fapt în evidențe ale nașterilor, contribuind la stabilirea statutului civil al noului născut.

Din anul 1811, în registrele parohiale ale botezaților se introduce o nouă rubrică și anume aceea a datei la care aceștia au fost vaccinați. Se pare că părinții nu prea își lăsau copii să fie vaccinați împotriva vărsatului, din care cauză s-a recurs la diferite măsuri.

Registrul bisericii reformate din Armășeni, ne păstrează ordinul din 7 aprilie 1809 al episcopiei, care prevedea ca cei nevaccinați, nu vor fi admiși la școală, nici în bresle, nici la cununii.

Limba în care s-au scris vechile registre de stare civilă nu a fost aceeași; ortodocșii și greco-catolicii le-au scris în limba română, romano-catolicii în limba latină, reformații și unitarienii în limba maghiară, iar luteranii în limba germană.

Alfabetul întrebuințat în scrierea acestor registre diferă de asemenea după confesiuni. Românii ortodocși și greco-catolici au întrebuințat până în veacul trecut alfabetul chirilic. Romano-catolicii, reformații și unitarienii, precum și evreii mozaici, au scris cu alfabetul latin. Sașii au întrebuințat alfabetul gotic, iar armenii romano-catolici scriau în alfabetul armean până la 1829, după care au introdus alfabetul latin. Toate aceste confesiuni și naționalități au introdus de la început calendarul gregorian, cu excepția românilor care au rămas la

calendarul iulian.

Timp de peste trei secole, registrele parohiale de stare civilă au fost singurele instrumente de evidență a fenomenului de stare civilă, constituind izvoare recunoscute de stat pentru dovedirea stării civile a persoanei.

Prin articolul 33 din Legea din 1894, pus în aplicare la 1 octombrie 1895, s-au introdus în Ungaria, deci și în Transilvania registrele de stare civilă ale statului. Odată cu acestea registrele confesionale de stare civilă au încetat de a mai avea caracter de acte publice, nu s-a interzis, însă, menționarea lor, dar ele vor avea pentru viitor numai caracter confesional, iar extrasele eliberate după această dată, pentru înregistrările noi, vor avea numai caracter particular.

O clasificare tematică a registrelor din cadrul colecției, ar putea arăta în felul următor:

I. Registre parohiale care conțin conscripții ale populației, indiferent de rit, din următoarele localități: Armășeni pe anul 1764, Ciucsângeorgiu pe anul 1696 și 1717, Bancu pe anul 1782 și Sândominic pe anul 1721.

II. Registre parohiale care cuprind evidența numerică a credincioșilor din parohii. Astfel sunt registrele parohiei din Avrămești cuprinzând și satul Andreeni pe anii 1886-1900, Ciceu pe anii 1850-1853 și 1869, Cristuru Secuiesc pe anii 1852 - 1861, Feliceni pe anii 1838 - 1884, Gheorghieni pe anul 1820 cuprinzând și credincioșii din Bicaz și Tulgheș, Cechești pe anii 1836, 1846, 1855, 1859 și 1862, Medișor pe anii 1789, 1850, Porumbenii Mari pe anul 1827, care consemnează că din 1001 de suflete, 327 erau neuniți, deci români.

III. Registre parohiale care conțin însemnări despre școli și învățătorii lor. Grija școlilor era încredințată preotului local, care era directorul școlii și angaja pe învățători cu obligația de a fi totodată și cantori la biserică. Astfel găsim informații despre starea învățământului din acel timp, despre programele școlare, manualele uzuale, frecvența elevilor ș.a., unele registre cuprind chiar cataloage ale elevilor, de exemplu registrul romano-catolic din Iacobenii, cuprinde cataloage școlare pe anii 1862-1877.

IV. Registre unde sunt notate, începutul construcției bisericii, renovarea ei, materialele din care a fost construită, de unde și cum au fost procurate, valoarea lor. Tot cu această ocazie au fost notate și valoarea obiectelor așezate în aceste lăcașuri și în ce constau acestea.

Veniturile și cheltuielile diferitelor parohii sunt consemnate anual. Desele turnări de clopote sau cumpărări sunt exemplificate atât ca valoare, cât și ca greutate, precum și locul procurării lor. Sunt notate amănunțit și obiectele care serveau la desfășurarea activității de cult: vase și îmbrăcăminte, cruci, prapori, statuete, sfeșnice, tablouri etc. Astfel de însemnări fac parohiile din Atia în 1877, Bisericieni în anul 1752, Secuicieni în anul 1859, Mugeni în anul 1797, Polonița în anul 1759 și altele.

V. Registre unde preoții mai meticuloși au notat impresiile lor despre fenomene climatice și seismice petrecute "spre a nu fi uitate". Astfel în registrele de la Sândominic, preotul a consemnat sărăcia din anul 1803, la începutul anului fiind o secetă mare, după care au urmat ploi multe încât grâul a încolțit în clăi și a putrezit în stoguri, fiind imposibil de treierat. Sărăcie mare și boli molipsitoare sunt consemnate și în registrele parohiale din Nicoleşti și Ulieș din anii 1867, Praid în anul 1838, iar în registrele parohiei din Atid în anii 1783-1784 se consemnează zăpadă atât de multă încât a dărâmat la multe case acoperișul. Parohul din Corund nota la 26 octombrie 1802: "a fost un așa cutremur de pământ, încât farfuriile de pe pereți au căzut din cui, iar mulți oameni au amețit".

VI. Registre care conțin date despre unele evenimente politice. Pe copertile interioare ale registrelor parohiei din Armășeni este consemnată răscoala secuilor din 1764, modul reprimării acesteia de către trupele imperiale. Parohia din Sândominic, consemnează la 30 octombrie 1816 evenimentul petrecut la 30 octombrie 1599 și anume uciderea lui

Andrei Bathory, de către secuiul Andrei Kristaly. Evenimentele revoluției din 1848-1849 sunt consemnate în registrele de la Crișeni, Cădaciu, Porumbenii Mari. Sunt făcute mențiuni și despre cei care au luptat în afara graniței Transilvaniei, participanți la diferite companii militare. Protocolul parohiei din Casinul Nou, în anul 1789 amintește de 23 de locuitori care au murit într-o fortăreață din Moldova. La fel în registrele localității Polonița în anul 1855 se consemnează decese la Lemberg, Timișoara, în Boemia.

Pe lângă problemele semnalate, registrele parohiale constituie principala sursă de studiu a fenomenelor demografice ce caracterizează dinamica populației (nașteri, decese) precum și condițiile care generează aceste fenomene (căsătorii și divorțuri) dat fiind faptul că până în anul 1895, alte asemenea acte oficiale nu existau. Registrele parohiale oferă indicații cei mai plauzibili pentru întreaga populație, indiferent de confesiune.

De asemenea, ele sunt surse prețioase privind nume de persoane și de localități astăzi dispărute sau schimbate. Este reflectată politica de maghiarizare a populației nemaghiare din Transilvania în special a celei românești. Vechi nume românești ca Lupu, Ciocan, Trifan, Stoica, Ursu, Radu au fost maghiarizate sau transcrise cu ortografie maghiară. Mărturie stau în acest sens registrele din Ciucsângeorgi, Sândominic, Porumbenii Mari, Gheorgheni, Săcel ș.a. O altă latură a acestei politici o constituie schimbări de religie. Astfel în perioada 1869-1914, în registrele parohiei romano-catolice din Cristuru Secuiesc sunt consemnate 43 de cazuri de trecere a unor locuitori de religie ortodoxă sau greco-catolică la religia romano-catolică. La fel se întâmplă la Bisericieni, Mărtiniș, Mugeni, Rugănești, Simonești.

Pentru a avea o imagine cât mai apropiată de adevărul istoric, prețioasele informații oferite de registrele parohiale, trebuie coroborate cu cele oferite de alte categorii de izvoare istorice.

Bibliografie

- Arhivele Statului Harghita, Fond 47 Colecția Registrelor de Stare Civilă - Registre Parohiale
Boar Liviu, Îndrumător în Arhivele Statului județul Harghita, București, 1988, p. 151-167.
Boar Liviu, Filiala Arhivelor Statului județul Harghita (micromonografie), București, 1984
Moldovan Liviu, Registrele confesionale de stare civilă din Transilvania, în "Revista Arhivelor", serie nouă, nr. 1/1958, p. 159-185
Nistor Alexandru, Valoarea documentară a colecției registrelor parohiale de la F.A.S., Harghita, manuscris, la Arh. St. Jud. Harghita dosar nr. 27/1974, p. 319-338
Ungureanu Gh., Actele de stare civilă în Moldova până la Regulamentul Organic, în "Revista Arhivelor" (serie nouă), nr. 1/1958, p. 82-92.

The Collection of Civil Status Registers Parish Registers (Abstract)

Being a constant source of interest, the parish registers are often consulted by various researchers. These parish registers belong to the collection of Civil Status Registers, documents which are part of the national Archives, and they contain a wide range of information about the history of Harghita region. Different aspects are treated here such as the social, political, religious, cultural and demographical ones. The collection was made between 1963-1970 and has a number of 822 registers. In Transylvania, these registers were introduced towards the end of the 17-th century and the beginning of the 18-th century by the Roman-Catholic and Reformed cults. The oldest register which can be found in the Collection of the National Archives Board of Harghita is dated in 1684 and proceeds from the Roman-Catholic parish of Ciucsângeorgiu.